

Mannerheimin Lastensuojeluliiton hyvinvointiohjelma

Hyvinvointiohjelman tarkoituksena on kiinnittää huomiota lasten ja perheiden asemaan ja sen edistämiseen. Ohjelma rakentuu siten, että alussa todetaan lapsen oikeudet hyvään lapsuuteen, sen jälkeen esitetään lasten ja nuorten kasvuympäristöön vaikuttavia taustatekijöitä. Tämän jälkeen esitetään yksityiskohtaiset vaatimukset lasten ja perheiden oikeuksien toteutumiseksi. Ohjelman periaatteita tulee viedä käytäntöön yhteiskunnan kaikilla tasoilla.

Jokaisella lapsella on oikeus hyvään lapsuuteen

Lasten hyvinvointi rakentuu aikuisten teoista ja valinnoista. Hyvinvointia edistävän kasvuympäristön rakentaminen on perheen, yhteisön ja yhteiskunnan velvollisuus. Lapsen edun on ohjattava vanhempien, yhteisöjen ja yhteiskunnan toimintaa ja päätöksiä. Julkisen vallan on sitouduttava hyvinvointipolitiikkaan, jonka tavoitteena on lapsimyönteinen yhteiskunta. Suomen tulee edistää lapsimyönteisyyttä myös eurooppalaisilla ja kansainvälisillä foorumeilla.

Lapsen oikeuksien edistämiseen on sitouduttava yhteiskunnan kaikilla tasoilla. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus ja muut kansainväliset ihmisoikeussopimukset sekä Suomen perustuslaki edellyttävät lapsen oikeuksien toteuttamista ja edistämistä. Lapsen oikeuksia ja lasten hyvinvointia on edistettävä suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti yhteiskunnan kaikilla tasoilla.

Lapsen kasvun ja kehityksen turvaaminen on vanhempien, yhteisöjen ja yhteiskunnan erityinen velvollisuus. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin edistäminen on koko yhteiskunnan asia. Yhteisöjen ja yhteiskunnan on tuettava vanhemmuutta ja luotava edellytyksiä lapsen suotuisille kasvuolosuhteille. Äitiyttä ja isyyttä on arvotettava aikuisiän tärkeimpinä tehtävinä. Julkisen vallan päätöksenteossa on arvioitava päätösten lapsiin kohdistuvat vaikutukset.

Jokaisella lapsella on oikeus hyvään ja pitkään lapsuuteen. Lapsi tarvitsee rakkautta, hoivaa, turvaa, ymmärrystä, tunteiden jakamista, oppimista, vapaa-aikaa, leikkiä, liikuntaa, sääntöjä ja rajoja. Lapsen perustavaa laatua olevana oikeutena on oikeus olla lapsi. Lapsen on saatava nauttia lapsena olemisestaan. Lapsuus on ainutkertainen elämänvaihe ihmisen elämässä. Lapsuuden jokainen vaihe on arvokas ja tärkeä. Lapsen tarpeet painottuvat eri tavoin eri ikävaiheissa.

Perhe on lapsen tärkein kasvuympäristö. Lapsen edun on ohjattava vanhempien toimintaa ja valintoja. Vanhempien toimiva parisuhde edistää lapsen hyvinvointia. Jos vanhemmat ovat eronneet, lapsen hyvinvoinnin kannalta on tärkeää säilyttää säännölliset yhteydet molempiin vanhempiin. Tätä edistää, että eronneilla vanhemmilla on toimiva keskusteluyhteys. Pitkät huoltoriidat ovat lapsen hyvinvoinnin kannalta erittäin haitallisia.

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin edistäminen vaatii julkiselta vallalta sitoutumista ja panostusta. Lapsiperheiden palveluita ja perheiden taloudellista tukea on vahvistettava. Lapsiperheiden toimeentuloetuuksien jälkeenyjääneisyys on korjattava. Lapsiperheiden palveluissa vanhempien ja ammattilaisten kumppanuutta on vahvistettava. Vanhemmuuden tukemisen ja kasvatuskumppanuuden on oltava lähtökohtana lasten ja lapsiperheiden palveluissa. Kasvatuskumppanuus on ammattikasvattajien ja vanhempien tasavertaista vuorovaikutusta ja tietoista sitoutumista ja toimintaa lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi.

Lapsen kasvu edellyttää aikaa ja lapsen edun mukaisia aikuisten valintoja. Nykyisessä kiivastahtisessa maailmassa asioita tarkastellaan usein lyhyellä aikavälillä ja suorituskeskeisesti. Tällöin

voi unohtua, että lapsi tarvitsee vanhempien, muun lähiyhteisön ja yhteiskunnan tukea koko pitkän lapsuutensa ajan. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edellytyksistä on enemmän tutkittua tietoa kuin koskaan aiemmin. Tätä tietoa tulee myös käyttää lasten hyvinvointityön tukena.

Lasten ja nuorten kasvuympäristöön vaikuttavia tekijöitä

Lapsia on noin viidesosa Suomen väestöstä. Suomessa lapsia (0-17-vuotiaat) oli vuoden 2008 alussa 1 096 000, mikä oli 20,7 % koko väestöstä. Seuraavan 15 vuoden aikana Suomessa lasten määrä laskee aluksi hiukan, mutta kääntyy sitten nousuun. Tilastokeskuksen vuoden 2007 väestöennusteen mukaan lapsia on Suomessa 1 080 000 (20,2 % väestöstä) vuonna 2010, 1 074 000 (19,7 % väestöstä) vuonna 2015 ja 1 097 000 (19,8 % väestöstä) vuonna 2020. Suomessa lapsia syntyy suhteessa synnytysissä oleviin ikäluokkiin nähden selvästi enemmän kuin 1970-luvulla ja enemmän kuin Euroopassa keskimäärin. Kokonaishedelmällisyysluku (lapsia naista kohden) on 1,8 tasolla.

Perheiden keskimääräinen lapsiluku on hienoisessa nousussa. Lapsiperheiden keskimääräinen lapsiluku on hieman kasvanut, mutta toisaalta lapsettomien aikuisten määrä on kasvanut.

Yksinhuoltajaperheiden ja uusperheiden määrä ja osuus lapsiperheistä kasvaa. Vanhempien ero on moneen muuhun maahan verrattuna yleistä suomalaisten lasten elämässä. Valtaosa suomalaisista lapsista elää kuitenkin edelleen kahden vanhemman perheissä. Vuonna 2008 lapsiperheistä kahden vanhemman perheitä on noin 70 %, yksinhuoltajaperheitä 20 % ja uusperheitä 10 %.

Monikulttuurisuus lisääntyy ja siihen liittyvä tuen tarve kasvaa. Ulkomaisen työvoiman kasvavan tarpeen ja aktiivisemmän maahanmuuttopolitiikan seurauksena Suomeen muuttaa aiempaa enemmän ihmisiä ulkomailta. Maahanmuuttajataustaisten lasten määrä kasvaa. Myös kansainväliset adoptiot ja suomalaisten työskentely ulkomailla lisäävät monikulttuurisuutta. Monikulttuurisuus tulee yhä vahvemmaksi osaksi lasten arkea.

Enemmistö lapsista ja nuorista voi hyvin, mutta hyvinvoinnin eriytymiskehitys näkyy myös lasten, nuorten ja lapsiperheiden elämässä. Vaikka enemmistö lapsista voi hyvin, monen lapsen elämässä on erilaisia ongelmia. Vakavasti oireilevien lasten ja nuorten määrä on kasvanut ja perheiden moniongelmaisuus lisääntynyt. Lastensuojelun asiakkaana olevien lasten määrä on kasvanut. Vanhempien liiallinen päihteidenkäyttö tai mielenterveysongelmat ovat monen lapsen hyvinvoinnin kehityksen uhkana. Lapsiköyhyysaste on yli kaksinkertaistunut 15 vuodessa. Toisaalta hyvä sosiaalinen asema ja taloudellinen tilanne eivät enää takaa lasten ja nuorten hyvinvointia, vaan lasten oireilua on kaikissa sosiaaliryhmissä.

Kilpailuyhteiskunnan ilmapiiri ei tue vanhemmuutta ja lapsen kasvua. Globaalin talouden ja kilpailukyvyn haasteet näkyvät koko yhteiskunnassa. Työelämässä tehokkuusvaatimukset ovat kasvaneet. Pätkätyöt, työelämän kiire, ylityöt, stressi ja epävarmuus heijastuvat koteihin vanhempien väsymisenä ja läsnäolon puutteena. Kilpailuyhteiskunnan vaatimukset ulottuvat myös lasten elämään. Koululaitoksen onnistumisen mittarina tulee olla oppimistulosten rinnalla oppilaiden hyvinvointi.

Lasten ja nuorten terveydessä näkyy huolestuttavaa kehitystä. Lasten ja nuorten oireilu on lisääntynyt. Nuoret kokevat stressiä, väsymystä, univaikeuksia, päänsärkyä ja niska-, hartia- ja selkäsärkyjä. Myös masennus ja ylipaino ovat lisääntyneet. Pitkäaikaissairaudet kuten allergia, astma ja diabetes ovat lisääntyneet. Suomalaiset nuoret aloittavat tupakoinnin ja alkoholin käytön kansainvälisesti vertailtuna aikaisin. Perheet ruokailevat Suomessa yhdessä muita OECD-maita harvemmin.

Mediaympäristö on seksualisoitunut ja väkivaltainen. Media tuo aikuisten elämänpiiriin kuuluvat asiat pientenkin lasten ulottuville. Tv-ohjelmat, pelit, mainokset ja lehtien lööpit luovat kuvaa turvattomasta ja väkivaltaisesta maailmasta. Lisäksi ne tarjoavat tytöille ja pojille vääristyneitä, seksistisiä roolimalleja. Median vaikutuksia lasten ja nuorten turvattomuuden ja hyvinvoinnin kokemuksiin aliarvioidaan. Väkivallan vaikutuksia lapsiin vähätellään, vaikka aiheesta on tutkimusnäyttöä jo vuosikymmenten ajalta. Yliseksualisoituneita mediasisältöjä ei valvota riittävästi.

Kuntien määrä vähenee merkittävästi kuntaliitosten myötä ja kuntien palvelurakenteet ovat murroksessa. Lapsille ja perheille suunnatut palvelut ovat heikentyneet 1990-luvulta lähtien. Palvelut ovat pirstoutuneet ja auttaminen on huoli- ja riskikeskeistä sen sijaan, että tuettaisiin selviytymistä ja ongelmien ehkäisyä. Kunnallisia palveluita järjestetään yhä useammin kuntarajat ylittävillä ratkaisuin. Kuntien lisäksi sosiaali- ja terveystalvotuja tuottavat yhä enemmän yritykset.

Odotukset kansalaisjärjestöjä kohtaan lisääntyvät. Kansalaisyhteiskuntaan kohdistuu yhä enemmän kansalaisten, hallinnon ja poliittisten päätöksentekijöiden odotuksia. Kansalaisjärjestöjen toimintaedellytykset ovat osin heikentyneet mm. sen vuoksi, että kunnat ovat vähentäneet järjestöjen yleisavustuksia ja alkaneet periä maksuja kunnan omistamien tilojen käytöstä. Järjestöjen palvelutoiminnan rajanvedosta suhteessa markkinoihin ja julkiseen valtaan käydään keskustelua. Kansalaisten luottamus poliittiseen päätöksentekijärjestelmään saattaa heikentyä politiikan ja sen uutisoinnin viihteellistymisen vuoksi. Osallisuuden vahvistamisessa kansalaisyhteiskunnan merkitys kasvaa.

Jokaisella lapsella on oikeus terveelliseen ja turvalliseen lapsuuteen

Vanhemmilla on ensisijainen vastuu ja velvollisuus huolehtia lastensa hyvinvoinnista.

Vanhemmat luovat perheen arjen rytmin, johon kuuluu riittävä ravinto, nukkuminen, lepo ja liikunta. Perheessä opitut elämäntavat siirtyvät nuoruuteen ja aikuisuuteen. Vanhempien tulee huolehtia siitä, että lapsen ruokailutottumukset ovat terveellisiä, lapsi leikkii ja liikkuu päivittäin, lapsi tai nuori ei vietä liikaa aikaa median äärellä. Vanhempien tulee antaa lapsilleen aikaa ja huomiota, jotta lapsilla on mahdollisuus kertoa iloistaan ja huolistaan. Perheen päivittäiset yhteiset ja kiireettömät ateriat tukevat myönteistä vuorovaikutusta sekä mahdollistavat hyvien ruokailutottumusten ja säännöllisen ateriarytmin omaksumista.

Äitiys- ja lastenneuvoloitten terveyttä rakentavaa työtä on vahvistettava. Neuvoloilla on merkittävä rooli vanhemmuuden ja lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa sekä niihin liittyvien pulmien ehkäisijänä ja tunnustajana. Neuvolatyössä tulee kannustaa sekä isien että äitien osallistumista. Neuvolakäyntien riittävä määrä eri ikävaiheissa tulee turvata STM:n Lastenneuvolaoppaan suositusten mukaisesti. Neuvolatyössä on otettava huomioon sosioekonomisten terveyserojen asettamat haasteet tuen suuntaamisessa ja terveellisten elintapojen ohjauksessa. Ennaltaehkäisyn näkökulmasta neuvoloissa on kehitettävä erityisesti synnytyksen jälkeisen masennuksen, vanhempien väkivallan tai päihdeongelmien, lapsen kehityshäiriöiden, oppimisvaikeuksien sekä lapsen ja vanhemman varhaisen vuorovaikutuksen häiriöiden tunnistamista. Terveystalvotajien mahdollisuutta tehdä kotikäyntejä on parannettava, varsinkin ensisynnyttäjiä luona. Neuvoloitten ja perhetyön moniammatillista yhteistyötä on kehitettävä. Äitiys- ja lastenneuvoloitten tulee tarjota vanhemmuuden tueksi vertaisryhmätoimintaa yhteistyössä järjestöjen kanssa. Erityisesti teiniäitien ja yksin lasta odottavien äitien tukemisessa tulee hyödyntää vertaisryhmätoimintaa.

Vanhemmuuden ja parisuhteen tukimuotoja tulee kehittää. Vanhempien hyvä parisuhde tukee lapsen tervettä kasvua ja kehitystä. Mahdollisuus saada tilapäistä lastenhoitoapua antaa vanhemmille yhteistä kahdenkeskistä aikaa, mikä tukee parisuhdetta. Vanhempien pitää saada tukea parisuhteen hoitoon lapsen kaikkina ikäkausina. Neuvoloissa tulee tuoda esille vanhempien parisuhteen merkitystä

ja rohkaista avoimeen keskusteluun mahdollisista ongelmista sekä jakaa vanhemmuutta ja parisuhteen eheyttä tukevaa aineistoa. Perhevalmennuksessa on annettava välineitä parisuhteen hoitoon ja vanhemmuuteen ja kannustettava hakemaan ajoissa apua. Vanhemmuuden tukimuotoja kehitettäessä tulee ottaa huomioon perhemuotojen moninaisuus. Myös järjestöt ja kansalais- ja työväenopistot voivat järjestää kurssseja ja vertaisryhmätoimintaa vanhemmuuden ja parisuhteen tukemiseksi. Eroperhetyötä on kehitettävä ja eroaville on tarjottava varhain eroprosessiin liittyviä palveluita. Eroperheille ja lapsille tarkoitettuja ryhmätoimintoja tulee kehittää.

Lasten ja nuorten terveellisiä ravitsemustottumuksia tulee vahvistaa. Vanhempien rooli on keskeinen lasten ja nuorten terveellisten ravintotottumusten muodostumisessa. Myös päivähoito ja koulu ovat merkittävässä asemassa lasten terveellisten elintapojen edistäjänä. Lapsia ja nuoria on kannustettava päivähoito- ja kouluruoan syömiseen tarjoamalla monipuolisia aterioita, mikä edellyttää riittävää taloudellista panostusta ruokaan. Ruokailutilanteen rauhallisuuteen ja hyviin pöytätapoihin on kiinnitettävä huomiota. Koulujen välipala-automaattien tulee sisältää vain terveellisiä vaihtoehtoja. Kouluissa lapsille tulisi tarjota mahdollisuus välipalaan. Terveystietämiseksi vihannesten ja hedelmien arvonalisävero tulee alentaa nollaverokannaksi. Terveystietämisen näkökulma tulee ottaa huomioon elintarvikkeiden markkinoinnissa ja sen sääntelyssä.

Lasten ja nuorten liikuntaa tulee lisätä. Lasten ja nuorten arkiliikuntaa edistetään mm. kävely- ja pyöräiteiden rakentamisella ja koulujen välituntiliikuntamahdollisuuksia parantamalla sekä lähiympäristön ja luonnon tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntämisellä liikunnassa. Kunnan liikuntatoimissa lasten ja nuorten liikunnan ja liikuntapalvelujen edistämisen on oltava ensisijaisena. Lasten ja nuorten liikunnan ja urheilun edellytykset on turvattava. Liikuntahallien hallivuorojen jaossa lapsille ja nuorille tulee turvata heille soveltuvimmat harrastusajat. Asuinalueiden, puistojen, koulujen ja päiväkotien ulko- ja sisätiloja on kehitettävä niin, että ne kannustavat ja tarjoavat välineitä myös omatoimiseen liikuntaan.

Lasten yksinoloa on vähennettävä ja aikuisten läsnäoloa lisättävä. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa sekä lasten kerhotoimintaa tulee edelleen kehittää, jotta lapset eivät viettä pitkiä iltapäiviä yksin kotonaan. Työpaikoilla pienten lasten vanhemmilla tulee olla mahdollisuus osa-aikaiseen työhön ja ylityönsä välttämiseen. Isien ja äitien on tehtävä lastensa hyvinvointia tukevia arvovalintoja. Lapsen liian varhainen itsenäistäminen ei ole lapsen edun mukaista. Lapset tarvitsevat vanhempien ja muiden aikuisten aikaa ja yhdessäoloa koko lapsuutensa ajan.

Kiusaamista ja väkivaltaa tulee ehkäistä kaikilla kouluasteilla. Kaverit, ryhmään kuuluminen ja hyväksytyksi tuleminen ovat tärkeitä hyvinvoinnin edellytyksiä. Kiusatuksi tulemisella ja kiusaajana toimimisella voi olla seurauksia aikuisuuteen saakka. Kouluissa on edistettävä yhteisöllisyyttä panostamalla oppilaiden ryhmäytymiseen, yhteistoiminnallisiin opetusmenetelmiin ja siihen ettei kukaan jää yksin. Opettajia tulee jo opettajankoulutuksessa kouluttaa tunnistamaan kiusaamisen eri muodot ja hallitsemaan puuttumisen keinot. Koulujen on laadittava kiusaamisen ehkäisyn ja kiusaamiseen puuttumisen mallit, joiden toteutumista myös seurataan ja arvioidaan. Oppilaat ja vanhemmat tulee ottaa mukaan kiusaamisen vastaiseen työhön.

Lasten ja nuorten turvataitokasvatusta tulee lisätä. Turvataitokasvatukseen tulee sisältyä tapaturmien ehkäisyn lisäksi fyysisiä ja psyykkisiä ensiaputaitoja sekä taitoja suojata omaa koskemattomuuttaan väkivallan uhriksi joutumisen ehkäisemiseksi. Lapsille ja nuorille on opetettava turvallista käyttäytymistä ja itsensä suojaamista myös internetissä esiintyvää kiusaamista ja seksuaalista häirintää tai houkuttelua vastaan. Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyä on vahvistettava mm. jakamalla vanhemmille ja lapsille soveltuvaa aineistoa ja toteuttamalla siihen liittyvää opastusta. Lapset ja nuoret on otettava mukaan oman ympäristönsä turvallisuusriskien kartoittamiseen sekä turvallisuutta ja tapaturmien ehkäisyä tukevien ratkaisujen tekemiseen.

Lapsia ja nuoria on suojattava väkivaltaiselta ja yliseksualisoituneelta mediaympäristöltä.

Lainsäädännöllä on rajoitettava lapsille haitallisten sisältöjen ja kuvien esillepanoa televisiossa, lehdistössä, mainonnassa, internetissä ja tietokonepeleissä. Sisällöntuottajilla ja ohjelmantarjoajilla on erityinen vastuu siitä minkälaisia mediasisältöjä lapset ja nuoret kohtaavat. Lapsilla ja nuorilla on oikeus kulkea kadulla ja kauppoissa kohtaamatta seksuaalissävyytteistä mainontaa tai pornolehtiä. Koulujen opetussuunnitelmissa on vahvistettava mediakasvatusta ja opetettava mediataitoja. K-15 ohjelmien esittäminen ja niiden ennakkomainonta on siirrettävä kello 22.00 jälkeen.

Mediakasvatusta on lisättävä.

Mediakasvatuksen on oltava osana kaikkien opettajien opettajankoulutusta. Vaikka lapset ja nuoret ovat usein vanhempiaan teknisesti taitavampia tietokoneen ja internetin käyttäjiä, he tarvitsevat aikuisten ohjausta turvalliseen ja vastuulliseen mediankäyttöön. Lapselle ei pitäisi antaa omaa matkapuhelinta ennen kouluikää. Tiedonhaku ja oppiminen sekä kaverien kohtaaminen tapahtuu yhä useammin internetissä. Opettajien valmiuksia antaa mediakasvatusta on vahvistettava. Myös vanhemmillä on vastuu mediakasvatuksesta ja heidän tulee olla kiinnostuneita ja osallistua lastensa mediankäyttöön. Järjestöt edistävät lasten ja vanhempien yhteistä tekemistä median parissa esimerkiksi järjestämällä lasten ja vanhempien yhteisiä mediakerhoja.

Lapsia ja nuoria on suojattava päihteiltä.

Lasten ja nuorten päihteiden käytön ehkäisyä on vahvistettava kouluissa ja nuorisotyössä. Kouluissa tulee ottaa huomioon ehkäisevän päihdetyön tärkeys opetussuunnitelmatasolla. Koulutoimen ja nuorisotoimen olisi tarpeen tehdä nykyistä laajempaa yhteistyötä ehkäisevää päihdetyötä tekevien järjestöjen kanssa. Alkoholiveroa on nostettava alkoholinkulutuksen ja alkoholihaittojen vähentämiseksi. Alkoholimainontaa on rajoitettava voimakkaasti. Mediassa tulee välttää päihteiden käyttöä ihannoivaa ja päihdemyönteistä kulttuuria ylläpitäviä ohjelmasisältöjä. Erityisen suojelun tarpeessa ovat päihteiden käytöstä kärsivien vanhempien lapset. Päihteitä runsaasti käyttävien vanhempien tunnistamista ja päihdepalveluihin ohjausta on parannettava. Raskaana olevien naisten päihdepalveluja on voimakkaasti kehitettävä ja vahvistettava.

Lasten ja nuorten kaltoinkohtelun ja henkisen, fyysisen tai seksuaalisen väkivallan ehkäisyä ja hoitoa on vahvistettava.

Lapsena koetulla väkivallalla, väkivallan kohteena tai näkijänä olemisella, on pitkälle aikuisuuteen jatkuvat traumaattiset seuraukset. Lasten ja nuorten parissa työskentelevien tulee saada koulutusta lapsen kokeman kaltoinkohtelun tai väkivallan tunnistamiseen ja avun piiriin ohjaamiseen. Aikuisen on puututtava lapseen tai nuoreen kohdistuvaan väkivaltaan. Kaltoinkohtelua tai väkivaltaa kokeneiden lasten terapiapalvelut on turvattava. Lapsen tai nuoren koskemattomuutta loukannut tekijä on saatettava rikosoikeudelliseen vastuuseen. Internetissä tapahtuvaa lasten ja nuorten seksuaalista houkuttelua ja häirintää ehkäisevää työtä on vahvistettava.

Lasten ja nuorten auttamispalvelujen on oltava helposti saatavilla.

Lasten ja nuorten on tärkeä saada tarvitsemansa tuki ja apu matalan kynnyksen palveluina omissa kasvu- ja kehitysyhteisöissään päivähoitossa, koulussa ja oppilaitoksissa. Pulmien varhaista tunnistamista, puheeksi ottamista ja tuen antamista tulee kehittää kaikissa lasten, nuorten ja perheiden palveluissa. Päivähoitossa tulee olla riittävästi erityislastentarhanopettajien ja lapsipsykologien palveluja. Lapsille ja nuorille tulee jakaa tietoa siitä mistä saa apua, jos perheessä on väkivaltaa, mielenterveys- tai päihdeongelmia. Kuntien avustus MLL:n Lasten ja nuorten puhelimen ja netin toiminnalle lisää lasten ja nuorten mahdollisuuksia saada tukea ja ohjausta tarvittaviin palveluihin.

Oppilas- ja opiskelijahuoltoa on vahvistettava kaikilla kouluasteilla.

Koulupsykologeja, kuraattoreita, terveydenhoitajia ja koululääkäreitä tarvitaan lisää. Terveystarkastuksia tulee olla riittävästi ja vanhempien tulisi olla mukana kaikissa nivelvaiheiden tarkastuksissa. Oppilashuollon työntekijöillä tulee olla mahdollisuus myös kotikäyntien tekemiseen. Oppilas- ja opiskeluhuollosta tulee laatia oma laki, jossa on määritelty, paljonko oppilaita saa olla ammattihenkilöä kohden. Lapsille ja nuorille on turvattava terveellinen ja turvallinen oppimis- ja opiskeluympäristö.

Lapsiperheiden tarvitsemat mielenterveyspalvelut on turvattava. Sekä perusterveydenhuollon että erikoissairaanhoidon lasten ja nuorten mielenterveyspalveluita on kehitettävä ja vahvistettava. Lasten, nuorten ja vanhempien mielenterveysongelmien varhaista tunnistamista ja tuen antamista on kehitettävä kaikissa palveluissa. Lasten, nuorten ja vanhempien on päästävä psykiatriisiin palveluihin jonottamatta ja saada tarvitsemansa terapiatuki. Lastenpsykiatrialla tulee olla tarvittaessa riittävät resurssit järjestää lapsen hoidon arviointi sairaalassa ilman viivytystä. Samaan aikaan tulee kehittää varhaisen tuen yhteistyömalleja lastenpsykiatrisen erikoissairaanhoidon, opetustoimen ja lastensuojelun sosiaalityön välillä siten, että lapsi saa tarvitsemansa hoidon ja opetuksen. Nuorisopsykiatrialla tulee olla resursseja kohdata avun tarpeessa oleva nuori hoidon arviointia varten viivytyksettä ja tarvittaessa järjestää nuorelle pitkäkestoista terapiaa joustavasti. Nuorisopsykiatrian varhaisen puuttumisen malleja tulee edelleen kehittää yhteistyössä oppilashuollon ja lastensuojelun sosiaalityön kanssa.

Mielenterveys- tai päihdeongelmista kärsivien vanhempien kanssa työskentelevien tulee aina ottaa huomioon myös lasten tarpeet. Vanhempien väkivallasta, päihteiden käytöstä tai mielenterveysongelmista kärsiville tai avioeron kokeneille lapsille tulee tarjota tukea, esimerkiksi osallistumista ohjattuun ryhmätoimintaan. Huostaanotettujen, laitoksiin tai sijaisperheisiin sijoitettujen lasten ja nuorten sekä adoptiolasten psyykinen tuen tarve tulee erityisesti ottaa huomioon. Lasten traumaattiset kokemukset edellyttävät usein pitkäkestoista terapiaa.

Elinympäristöä ja asuinalueita on kehitettävä lasten luontaista liikuntaa ja tutkimushalua kannustavaksi. Asuinalueiden, rakennusten ja teiden suunnittelussa on otettava huomioon lasten tarpeet ja näkökulma. Kestävän kehityksen näkökulman tulee olla elinympäristön suunnittelun ja kehittämisen lähtökohtana. Suunnittelun lähtökohtana tulee olla lapsille terveellisen, turvallisen ja sosiaalista vuorovaikutusta tukevan elinympäristön luominen. Elinympäristöä tulee kehittää lapsen näkökulmasta ja lapsia asiantuntijoina käyttäen. Lapsilla tulee olla pihoja ja leikkipuistoja, joissa voi turvallisesti leikkiä. Teiden ja kulkuväylien rakentamisessa on otettava huomioon päiväkotien ja koulujen sijainti, niin ettei liikenne muodosta lapsille turvallisuushkaa.

Kuntien kaavoituksessa ja yhdyskuntasuunnittelussa lapsia ja nuoria on kuultava oman elinympäristönsä asiantuntijoina. Lapset ja nuoret tulee ottaa mukaan lapsivaikutusten arviointiin kunnassa. Lapset ja nuoret ovat asiantuntijoita arvioimaan minkälaisia vaikutuksia uuden tien tai asuinalueen rakentamisella tai koulun lakkauttamisella voi olla heidän elämäänsä ja lähiympäristöönsä.

Jokaisella lapsella on oikeus laadukkaaseen kasvatukseen ja koulutukseen sekä osallisuuteen

Vanhemmilla on lasten ensisijainen kasvatusvastuu- ja kasvatusoikeus. Lapsen edun on oltava kasvatuksen perustana. Vanhemmilla tulee olla mahdollisuus valita lapselleen sopiva hoitomuoto ja kasvatusympäristö. Kasvu vanhemmuuteen tulee tukea järjestämällä pienten lasten vanhemmille valmennusta, joissa vanhemmat saavat tukea lasten kasvattamisessa ja arjenhallinnassa.

Lapsella on oikeus laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Hyvä päivähoito edellyttää turvallista varhaiskasvatusympäristöä, pysyvää koulutettua henkilökuntaa, suunnitelmallista varhaiskasvatusta, riittävän pieniä ryhmäkokoja ja toimivaa ammattikasvattajien ja vanhempien yhteistyötä sekä moniammatillista yhteistyötä. Päivähoitolainsäädäntö tulee uudistaa lähtökohtana kasvatuskumppanuus. Avoimella päiväkotitoiminnalla, kerhotoiminnalla ja perheiden avoimilla kohtaamispaikoilla on tärkeä tehtävä kotikasvatuksen tukemisessa. Avoimesta varhaiskasvatus toiminnasta tulee sisällyttää kuntia velvoittavat säännökset uudistettavaan päivähoitolainsäädäntöön. Päivähoidon, esiopetuksen ja perusopetuksen tulee muodostaa lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista tukeva jatkumo.

Lapsella on oikeus laadukkaaseen perusopetukseen. Peruskoulu on koko ikäluokan tavoitettava oppimisympäristö ja keskeinen lasten kasvu- ja kehitysympäristö. Perusopetuksessa lapselle muodostuu käsitys itsestä oppijana ja kehittyvänä persoonana, millä on keskeinen merkitys myöhemmälle sijoittumiselle koulutukseen ja työelämään. Opettaja voi paremmin huomata ja ottaa huomioon oppilaiden yksilölliset tarpeet ryhmäkoon ollessa opettajan kannalta hallittava. Pienet opetusryhmät tarjoavat opettajalle myös enemmän mahdollisuuksia ryhmän yhteishengen luomiseen ja päivittäisiin keskusteluihin lapsen ja nuoren arjen asioista. Ryhmäkokoja tulee pienentää, jotta opettajilla olisi mahdollisuuksia erityisen tuen tarpeessa olevien tunnistamiseen ja yksilölliseen auttamiseen. Erityisen tärkeää pienet ryhmäkoot ovat erityisopetukseen otettujen oppilaiden kannalta. Koulumatkat eivät saa muodostua lapselle kohtuuttoman pitkiksi ja rasittaviksi.

Päivähoidon ja koulujen erityisopetusta ja oppimisvaikeuksista kärsivien lasten kuntoutusta tulee vahvistaa. Opettajien ja lastentarhanopettajien valmiuksia erityisopetukseen tulee vahvistaa ja integroidussa opetuksessa opettajalla tulee olla mahdollisuus konsultoida erityisopettajaa tai erityislastentarhanopettajaa sekä muita tarvittavia erityisasiantuntijoita. Lapsen erityisopetus tulee ensisijaisesti järjestää lapsen lähikoulussa. Koulunkäyntiavustajien koulutuksesta ja saatavuudesta on huolehdittava.

Perusopetukseen on osoitettava lisää rahaa. Suomi käyttää muihin Pohjoismaihin verrattuna vähän rahaa perusopetukseen. Perusopetuksen voimavarat on nostettava pohjoismaiselle tasolle. Perusopetuksen lisävoimavaroilla tulee pienentää opetusryhmien kokoa, vahvistaa tukiopetusta, erityisopetusta, koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa ja koulujen kerhotoimintaa sekä oppilashuoltoa. Järjestöllä on tärkeä rooli aamu- ja iltapäivätoiminnassa ja kerhotoiminnassa. Taide- ja taitoaineiden tuntimäärää tulee lisätä kasvattamalla tuntikehystä.

Lasten kerhotoimintaa on lisättävä. Kerhotoiminta tukee lasten hyvinvointia ja ehkäisee syrjäytymistä. Jokaisella lapsella tulee olla mahdollisuus harrastaa koulun, kansalaisjärjestön tai seurakunnan kerhossa. Kerhoissa on mahdollista muun muassa harrastaa ja harjoittaa taide- ja taitoaineita, mediataitoja sekä vahvistaa vuorovaikutustaitoja ja osallisuutta. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan kehittämisessä tärkeää on laajentaa toiminta jokaiseen kuntaan sekä vakiinnuttaa toiminta.

Vanhempien ja koulun yhteistyötä tulee vahvistaa. Aktiivinen kodin ja koulun yhteistyö tukee oppilaan oppimista, kasvua ja hyvinvointia. Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksessa on annettava tarvittavat tiedot ja taidot kodin ja koulun yhteistyön järjestämisestä. Opettajan työ on järjestettävä niin, että opettajalla on aikaa säännölliseen yhteydenpitoon vanhempien kanssa. Kansalaisjärjestöjen kodin ja koulun yhteistyöhön kehittämät mallit tukevat vanhempainiltojen toteuttamista vuoropuhelua ja yhteistyötä rakentavalla tavalla. Kodin ja koulun yhteistyötä tulee vahvistaa erityisesti nivelvaiheissa lapsen siirtyessä esikoulusta ensimmäiselle luokalle, 6. luokalta 7. luokalle ja peruskoulusta toiselle asteelle järjestämällä oppilaiden ja vanhempien sekä opettajien yhteisiä tapaamisia ja tapahtumia.

Koulun tulee kannustaa oppilaita osallistumaan yhteisten asioiden hoitamiseen. Oppilailla on oltava mahdollisuus vaikuttaa koulun asioihin ja koulutyön suunnitteluun. Koulujen oppilaskuntatoiminta on ulotettava kaikkiin peruskouluihin eikä se saa olla riippuvaista opetuksen järjestäjän päätöksestä. Koulujen on tuettava oppilaskuntatoiminnan ja muiden oppilaita osallistavien toimintatapojen toteutumista. Tukioppilastoiminta tulee sisällyttää yläkoulujen opetussuunnitelmissa osaksi koulun toimintaa. Toisen asteen oppilaitoksissa on kehitettävä tutortoimintaa. Koulun tulee järjestää tapaamisia, jonne kutsutaan sekä vanhemmat että oppilaat ja joissa oppilaat saavat tilaisuuden kertoa koulun arjesta. Vanhempainiltojen järjestäjinä voivat toimia oppilaat yhdessä opettajan kanssa.

Kouluhyvinvointia on vahvistettava kaikilla kouluasteilla. Lasten ja nuorten oppimistulokset ovat yhteydessä heidän psyykkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiinsa. Kouluuyhteisön hyvinvointia ja turvallisuutta tukevat koulujen ja oppilaitosten säännöllisesti toteuttamat hyvinvointi- ja turvallisuuskartoitukset. Peruskoulujen ja toisen asteen oppilaitosten hyvinvointia edistää osana opetussuunnitelmaa laadittava hyvinvointiohjelma, johon kirjataan kaikki koulussa hyvinvoinnin edistämiseksi tehtävä työ kuten mm. kummioppilas-, tukioppilas- ja tutortoiminta, välituntitoiminta, ehkäisevä päihdetyö sekä kiusaamisen ehkäiseminen. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten saamiseksi koulutuksen tai työelämän piiriin on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Opetussuunnitelmiin on sisällytettävä vuorovaikutus- ja tunnetaitojen ja arkielämän ongelmanratkaisutaitojen opetusta sekä eettistä kasvatusta. Kouluuyhteisön hyvinvoinnin kehittämiseen ja seuraamiseen osallistuvat koulun henkilökunta, oppilaat ja vanhemmat. Koulun yhteisöllisyyden edistämiseksi ja arjen pulmatilanteiden ratkomisessa tukena voivat olla myös nuoriso- ja sosiaalialan työntekijät.

Nuorisotyön edellytykset on turvattava. Nuorisotyö vahvistaa lasten ja nuorten osallisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Lapsille ja nuorille on järjestettävä ohjattuja toiminta- ja harrastusmahdollisuuksia. Kunnissa tulee olla riittävä määrä nuorisotyöntekijöitä. Paikallisilla yhdistyksillä ja seuroilla on tärkeä rooli toiminnan järjestämisessä. Kunnan tulee tukea yhdistysten ja seurojen nuorisotyötä. Nuorten ollessa yhä enemmän internetyhteisöissä, valtion, kuntien ja kansalaisjärjestöjen on kehitettävä internetissä tapahtuvaa nuorisotyötä.

Kaikilla lapsilla ja nuorilla tulee olla mahdollisuus harrastustoimintaan. Jokaisella lapsella on oikeus mielekkääseen vapaa-ajan toimintaan. Kunnan on myönnettävä toimeentulotukea vähävaraisten perheiden lasten harrastusten rahoittamiseen. Lastenkulttuurin, sekä lasten itse tuottaman kulttuurin että aikuisten lapsille tuottaman kulttuurin, on oltava kaikkien lasten saatavilla. Lapsen ja nuoren taideharrastukset tukevat lapsen kehitystä ja osallisuutta. Lasten omaa kulttuuria ja aikuisten tuottamaa lastenkulttuuria on tuettava julkisin varoin, sillä markkinaehtoinen lastenkulttuuri jää monen lapsen ulottumattomille. Yleisten kirjastojen toimintaedellytykset ja riittävät aineistomäärärahat on turvattava.

Lasten ja nuorten kansalaistoimintaa tulee vahvistaa. Lasten ja nuorten osallistuminen vertaistoimintaan, urheiluseuratoimintaan, yhdistystoimintaan tai muuhun yhteisölliseen kansalaistoimintaan vahvistaa lasten ja nuorten hyvinvointia ja osallisuutta sekä tarjoaa kokemuksellisen oppimisen ja onnistumisen mahdollisuuksia. Lasten ja nuorten kansalaistoimintaa tulee tukea ja edistää kouluissa, oppilaitoksissa, nuorisotyössä ja yhdistys- ja seuratoiminnassa. Lasten ja kunnan päättäjien kohtaamisia tulee järjestää lasten kuulemisen vahvistamiseksi kunnan päätöksenteossa.

Vammaisten ja pitkäaikaissairaiden lasten yhdenvertaista mahdollisuutta osallistua yhteisön ja yhteiskunnan toimintaan tulee vahvistaa. Rakennetun ympäristön ja julkisten tilojen esteettömyyttä tulee parantaa. Vammaisen lapsen koulutuksesta ja kuntoutuksesta tulee huolehtia pitkäjänteisesti ja suunnitelmallisesti. Vaikeavammaisella lapsella tulee olla oikeus henkilökohtaiseen avustajaan, tulkkipalveluihin ja kuljetuspalveluihin. Vammaisten lasten perheiden tukea on vahvistettava mm. lisäämällä kotipalveluita ja kehittämällä omaishoidon tukea.

Maahanmuuttajataustaiset lapset tarvitsevat tukea kotoutumiseen. Monikulttuurisuus on yhteiskunnan rikkautta. Maahanmuuttajataustaisten lasten päivähoidosta ja koulutuksesta huolehtiminen on erityisen tärkeää. Kansalaisjärjestöillä on tärkeä rooli maahanmuuttajaperheiden osallisuuden vahvistamisessa. Kansalaisjärjestöt voivat ystäväperhe- ja tukihenkilötoiminnalla edistää maahanmuuttajataustaisten lasten ja perheiden tutustumista ja kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan sekä monikulttuurisuuden tuntemuksen vahvistamista. Kotouttamissuunnitelma on tehtävä koko perheelle.

Kielivähemmistöihin kuuluvien lasten kielellisistä ja koulutuksellisista oikeuksista on huolehdittava. Ruotsinkielisten lasten oikeudesta ruotsinkieliseen päivähoitoon ja opetukseen tulee huolehtia. Saamenkielisten lasten oikeutta saada saamenkielistä päivähoitoa ja opetusta tulee edistää mm. kouluttamalla lisää saamenkielisiä lastentarhanopettajia ja opettajia sekä tuottamalla saamenkielisiä oppimateriaaleja. Romanilasten koulutukseen on osoitettava erityistä tukea. Maahanmuuttajataustaisten lasten tulee saada oman äidinkieltensä opetusta koulussa. Lastenkulttuuria tulee tuottaa myös vähemmistökielten lapsille.

Perheillä ja vanhemmilla on oikeus tukeen

Yhteisön ja yhteiskunnan on tuettava vanhemmuutta. Yhteiskunnalliset ja yhteisölliset olosuhteet vaikuttavat kunakin aikakautena äitien ja isien mahdollisuuksiin toimia vanhempina ja kasvattajina. Jokainen äiti ja isä tarvitsee yhteisön ja yhteiskunnan tukea. Vanhemmuuden tuessa on otettava huomioon erilaisten perheiden tarpeet. Erityisiä tarpeita on esimerkiksi yksinhuoltajaperheillä, maahanmuuttajataustaisilla perheillä, monikkoperheillä, adoptioperheillä ja perheillä, joissa on vammaisen perheenjäsen. Kuntien tulee tarjota kodinhoitoapua erityisesti pienten lasten vanhemmille. Lapsiperheiden kotipalvelua tarvitsevat erityisesti keskoslasten ja monikkolasten perheet sekä yksinhuoltajaperheet.

Kansalaisjärjestöillä on monipuolisia vanhemmuuden tuen muotoja ja palveluita, joita myös kunnat voivat hyödyntää. Esimerkiksi MLL:lla on laaja perhekahvilaverkosto, lastenhoitotoimintaa, Vanhempainpuhelin- ja nettipalvelu sekä Tukea vanhemmille -nettisivusto. Kansalaisjärjestöt tulee ottaa kumppaneina mukaan kuntien lapsi- ja nuorisopoliittisten ohjelmien ja kuntien lastensuojelusuunnitelman laadintaan.

Isovanhempia on kannustettava osallistumaan lapsiperheiden arkeen. Isovanhempien läsnäolo lisää lapsen mahdollisuuksia saada ympärilleen turvallisia aikuisia. Ikäihmisten roolia lasten ja nuorten elämässä tulee edistää esimerkiksi Kylämummit ja vaarit -toiminnalla perhekahviloissa, päiväkodeissa ja kouluissa. Lasten, nuorten ja ikäihmisten kohtaaminen vahvistaa sukupolvien välistä yhteyttä.

Vanhempien vertaistoiminnan mahdollisuuksia on vahvistettava. Samassa elämäntilanteessa elävien vanhempien ja muun lähiyhteisön tuki kannattelee äitejä ja isiä vaikeissakin tilanteissa. Julkisen vallan on tuettava kansalaisjärjestöjen vertaistoimintaa, avoimia kohtaamispaikkoja ja neuvontatyötä turvaamalla niiden toiminnalliset ja taloudelliset edellytykset. Vertaisryhmätoiminnalla luodaan ja vahvistetaan vanhempien ja perheiden sosiaalisia lähiverkostoja sekä keskinäistä tukea ja apua. Vapaaehtoiset voivat ohjata vanhempien vertaisryhmiä, perhekahviloita ja lasten ja vanhempien yhteisiä harrastuskerhoja. Kunnan tulee antaa tilat kansalaisjärjestöjen vertaistoiminnan käyttöön maksutta.

Työn ja perheen yhteensovittamista on edistettävä perhelähtöisesti. Myös työnantajien tulee kantaa perhevastuuta. Vanhemmuuden kustannukset on jaettava kaikkien työnantajien kesken. Isien ja äitien mahdollisuuksia käyttää perhevapaita tulee parantaa, ja molempia vanhempia tulee kannustaa perhevapaiden käyttämiseen. Vanhempien mahdollisuuksia käyttää työaikajoustoja ja tehdä lyhennettyä työpäivää on edistettävä. Tämän tulee olla perheille myös taloudellisesti mahdollista, mikä edellyttää osittaisen hoitorahan korottamista ja sen laajentamista. Vanhempainvapaa on ulotettava vähintään siihen saakka kun lapsi täyttää vuoden. Päätösvalta perhevapaiden jakamisesta vanhempien kesken on oltava perheellä, koska perheiden tilanteet ja tarpeet ovat erilaisia. Myös opiskelun ja perheen yhteensovittamista on helpotettava.

Yritysten yhteiskuntavastuuseen on sisällytettävä vastuu lapsista. Yritysten tulee ottaa toiminnassaan huomioon lapsinäkökulma. Lasten ulottuvilla oleva mainonta ei saa sisältää lapsen kasvun ja kehityksen kannalta haitallisia sisältöjä. Erityisen vahva vastuu lasten suojelusta on kaikilla

media-alan toimijoilla. Lasten suojeleminen lapsen kannalta haitallisilta mediasisällöiltä edellyttää lainsäädäntötoimien lisäksi myös media-alan itsesääntelyä. Yritystoiminnan itsesääntelyllä on ylipäättään kasvava merkitys lapsimyönteisen kasvuympäristön luomisessa. Julkisen vallan tulee kannustaa yrityksiä lapsia suojelevan itsesääntelyn luomiseen.

Lapsiin kohdistuvat vaikutukset on arvioitava ja otettava huomioon valtion ja kuntien päätöksenteossa. Lapsivaikutusten arvioinnin tulee olla säännönmukainen osa julkisen vallan valmistelu- ja päätöksentekoprosesseja. Lapset ja nuoret on otettava mukaan kuntien valmistelu- ja päätöksentekoprosesseihin, kun tehdään heitä koskevia päätöksiä. Lapsilta ja nuorilta tulee kerätä tietoa, näkemyksiä ja kokemuksia haastatteluilla ja kyselyillä sekä otettava lapset ja nuoret mukaan kehittämisen ja arviointityöhön. Palveluiden käyttäjien kuuleminen ja osallistuminen (asiakasdemokratia) on ulotettava lapsiin ja nuoriin.

Kunnalliset lapsi- ja perhepalvelut on turvattava. Kunnalliset palvelut, kuten neuvola, päivähoito, koulu, nuorisotoimi, kirjasto, sosiaali- ja terveyspalvelut sekä liikunta- ja kulttuuripalvelut ovat lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin kannalta äärimmäisen tärkeitä. On varmistettava, että kaikissa kunnissa nämä palvelut toimivat, myös hallintorakenteiden muuttuessa ja toiminta-alueiden laajentuessa. Alueelliset ja paikalliset erityispiirteet ja tarpeet on otettava huomioon. Lapsiperheiden palvelut tulee toteuttaa matalan kynnyksen palveluina ja painopisteen tulee olla ehkäisevässä työssä. Ehkäisevässä lastensuojelussa ja lastensuojelussa on vahvistettava sektorirajat ylittävää tiedonkulkua ja moniammatillista yhteistyötä. Lasten, nuorten ja perheiden palveluketjuja on kehitettävä, ja palveluja on koottava yhteen saman katon alle palvelukeskuksiksi. Palveluissa on otettava käyttöön dialogisia ja voimavarakeskeisiä asiakastyön käytäntöjä.

Lastensuojelupalveluja on vahvistettava. Kuntien lastensuojelun asiantuntemus ja pitkäjänteinen asiakastyö tulee varmistaa kehittämällä sosiaalityöntekijöiden työoloja, palkkausta ja täydennyskoulutusta. Kuntien tulee palkata lisää lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä ja muita sosiaalialan työntekijöitä lastensuojelutarpeen arviointia ja avohuollon tukitoimien toteuttamista varten. Lastensuojelun sosiaalityöllä tulee olla lailla säädetyt riittävät resurssit ja keinovalikoimat tukea perheitä varhaisessa vaiheessa. Myös lastensuojelupalveluiden valtakunnallisiin ja alueellisiin kehittämisen-, suunnittelu- ja ohjaustehtäviin on lisättävä voimavaroja. Sijaishuollon painopistettä on siirrettävä laitoshuollosta perhehoitoon. Perhehoitajien tukea, ohjausta ja koulutusta on merkittävästi vahvistettava.

Lapsiperheiden palveluiden saatavuudesta ja laadusta on huolehdittava tasa-arvoisesti koko maassa. Valtion normiohjausta on vahvistettava palveluiden tasa-arvoisen saatavuuden turvaamiseksi. Valtionosuusjärjestelmän ohjausvaikutusta on lisättävä. Lasten merkitystä valtionosuuden määräytymisessä on vahvistettava.

Lapsiperheiden toimeentuloetuuksia on korotettava ja etuudet on sidottava indeksiin. Lapsiperheiden toimeentuloedellytyksiä on tuettava selvästi nykyistä enemmän sekä etuuksien että verotuksen kautta. Lapsilisät ja kotihoidon tuki tulee sijoittaa elinkustannusindeksiin niiden ostovoiman turvaamiseksi. Lapsilisiin tulee tehdä merkittävä tasokorotus. Lapsilisän maksaminen tulee ulottaa 17-vuotiaisiin. Lasten kotihoidon tukea ja yksityisen hoidon tukea tulee korottaa, jotta perheet voivat valita lapselleen sopivimman hoitomuodon. Perheen toimeentulon tulee olla turvattu myös silloin, kun isä tai äiti hoitaa lasta kotona.

Lapsiperheiden köyhyyden on puututtava korottamalla lapsiperheiden toimeentuloetuuksia ja parantamalla etuuksien yhteensovittamista. Perhepoliittiset verovähennysoikeudet tulee palauttaa tuloverotukseen. Tuloverotukseen on luotava lapsivähennys, joka kattaa aluksi ainakin yksinhuoltajaperheet, monilapsiset perheet sekä perheet, joissa nuorin lapsi on alle 3-vuotias.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton hyvinvointiohjelma
Hyväksytty MLL:n liittokokouksessa 14.–15.6.2008

Opintotukeen on palautettava lapsikorotus. Monikkoperheiden ja adoptioperheiden tukea ja etuuksia tulee vahvistaa. Maahanmuuttajataustaisten perheiden vanhempien kotoutumista, koulutusta ja työllistymistä tulee tukea erityistoimin.

Lapsiperheiden asumisen tukia on parannettava. Asuntolainojen verovähennysoikeuden ja asumistuen kehittämisen painopisteen on oltava lapsiperheiden asumisen tukemisessa. Asumisen kallistuminen on vaikeuttanut lapsiperheiden tilannetta erityisesti suurimmilla kaupunkiseuduilla. Valtion ja kuntien on vauhditettava kaavoitusta ja edistettävä kohtuuhintaista asuntotuotantoa.

Tavoitteena lapsimyönteinen Suomi ja maailma

Lasten hyvinvoinnin edellytykset rakentuvat aikuisten valinnoista. Aikuisten on tehtävä lapsimyönteisiä valintoja niin perhe-, yhteisö- kuin yhteiskuntatasolla. Valintamme vaikuttavat siihen, että Suomi on lapsimyönteinen yhteiskunta, jossa arvostetaan lasta, lapsuutta, vanhemmuutta ja lasten kasvatusta. Lapsimyönteisessä yhteiskunnassa lasten hyvinvointia edistetään ja vanhemmuutta tuetaan. Lapsimyönteisessä yhteiskunnassa aikuiset ymmärtävät lapsuuden ainutlaatuisen merkityksen. Lapsia ja lapsuutta suojellaan, eikä lapsia itsenäistetä liian varhain.

Tehdään lapsimyönteisyydestä ja lapsimyönteisestä yhteiskunnasta Suomen kilpailuvaltti ja vientituote. Suomesta on tehtävä lapsimyönteisen yhteiskunnan esimerkki, josta muut maat voivat ottaa mallia. Suomen tulee aktiivisesti edistää lapsen oikeuksien toteutumista kansainvälisillä foorumeilla. Lapsen oikeuksien edistämisen on oltava Suomen tavoitteena Euroopan unionissa, Euroopan neuvostossa, Yhdistyneissä Kansakunnissa ja muissa kansainvälisissä järjestöissä sekä ulkopoliitikassa ja kehityspoliitikassa. Maailmanlaajuinen vastuu korostuu kehitysmaiden lasten oikeuksien toteutumisen edistämisestä. Kehityspoliitikassa kehittyvien maiden lasten oikeuksien edistämisen ja lasten hyvinvoinnin parantamisen on oltava ensisijaisena päämääränä.

Hyvinvointiohjelma on hyväksytty Mannerheimin Lastensuojeluliiton liittokokouksessa Lappeenrannassa 14.–15.6.2008.